

WSTĘP

Edyta Paluszyńska*, Mateusz Gaze**

 <https://orcid.org/0000-0003-3036-0827>

 <https://orcid.org/0000-0003-3560-7251>

INSPIRACJE (GLOTTO)DYDAKTYCZNE W PROCESIE KSZTAŁCENIA

Streszczenie. W artykule zostały przedstawione założenia, tezy, koncepcje i postulaty prac zamieszczonych w 29. tomie czasopisma „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” zatytułowanym *Komunikacja – język – kultura. Inspiracje (glotto)dydaktyczne*. Autorzy omawianych tekstów koncentrują się na takich kwestiach, jak: doskonalenie metod i technik nauczania, gatunki, teksty i treści kształcenia, programy i organizacja procesu nauczania, drogi do wielojęzyczności. Włączają się również jako recenzenci w dyskusję na temat nowych podręczników do nauki języka polskiego jako obcego oraz stereotypów etnicznych we współczesnej kulturze.

Słowa kluczowe: glottodydaktyka, metodyka nauczania, poziomy biegłości językowej, nauczanie specjalistyczne, tekst w nauczaniu, nauczanie zdalne

(LANGUAGE) TEACHING INSPIRATIONS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract: The article presents the assumptions, theses, concepts and stipulations discussed in the texts included in volume 29 of the „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” scientific journal. The title of the volume is „Communication – language – culture.

* edyta.paluszynska@uni.lodz.pl, Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź.

** mateusz.gaze@uni.lodz.pl, Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź.

(Language) teaching inspirations". The authors of the published works focus on issues such as: the improvement of teaching methods and techniques, genres, texts and teaching content, curricula and the organization of teaching, the development of multilingualism. They also review new Polish as a foreign language textbooks and a monograph on ethnic stereotypes.

Keywords: foreign language teaching, teaching methodology, language proficiency levels, teaching language for specific purposes, the use of text in teaching, online teaching

Glottodydaktyka polonistyczna wciąż mierzy się z nowymi wyzwaniami. Wzrost liczby imigrantów w Europie, Ameryce Północnej i Azji przyczynia się do zwiększenia różnorodności języków używanych na danych obszarach (Langdon i in. 210). Wielokulturowość i wielojęzyczność społeczeństw skutkuje zwiększeniem zapotrzebowania m.in. na tłumaczy, glottodydaktyków, logopedów, psychologów, mediatorów interkulturowych. Problemy związane z edukacją, komunikacją i adaptacją kulturową osób wielojęzycznych stały się przedmiotem refleksji autorów publikacji w niniejszym opracowaniu.

Pierwsza część tomu została poświęcona inspiracjom metodycznym. Artykuł Bartłomieja Maliszewskiego *Nauczanie kultury oraz języka poprzez obrazy i słowa (na przykładzie multimodalnego projektu „Lubimy Lublin”)* przybliży założenia tytułowego projektu, który łączy testowanie i rozwijanie sprawności komunikacyjnych z przekazywaniem wiedzy o lokalnej kulturze. Projekt odznacza się multimodalnym charakterem, zawiera filmy oraz związane z nimi zadania językowe o bogatej szacie graficznej. Autor nie tylko omawia konkretną pomoc dydaktyczną, lecz także referuje aktualny stan badań na temat treści kulturowych w podręcznikach dla cudzoziemców, podkreślając na przykład, że akty mowy oraz sposoby ich realizacji są odzwierciedleniem utrwalonych wartości kulturowych (Wierzbicka 1999, s. 193–269). Proponowany projekt jest silnie zakorzeniony w metodyce nauczania języka polskiego jako obcego, a zarazem może dostarczać inspiracji do opracowywania kolejnych filmowo-tekstowych lekcji, które będą służyły nauczaniu języka i kultury.

Nauczanie języka polskiego w środowisku tajwańskim jest nie lada wyzwaniem. W tym trudnym zadaniu wsparcie oferuje Natalia Tsai, która rozważa adaptację anglojęzycznej aplikacji Duolingo. W artykule *Learning Polish with Duolingo: a case study in Taiwanese academic setting* dzieli się z czytelnikiem danymi zebranymi podczas serii wywiadów ze studentką tajpejskiej slawistyki. Wynika z nich, że zwłaszcza grywalizacja, forum oraz użycie języka angielskiego jako pośrednika w nauce zwiększyło motywację uczącej się, zaś atrakcyjność aplikacji wpłynęła na wzrost intensywności uczenia się.

Równie atrakcyjny sposób nauczania proponuje Marzena Wawrzeń w artykule *„Karuzela plakatu” jako technika rozwijania działań językowych*. Jego atrakcyjność wynika z inspiracji sesjami plakatuowymi, czyli dyskusjami prowa-

dzonymi przy rozwieszonych plakatach (Lynch, Maclean 2001). Autorce udało się uzasadnić, że proponowana technika integruje rozwój produktywnych, interakcyjnych i mediacyjnych działań językowych.

Zagadnienie z zakresu edukacji interkulturowej stało się tematem artykułu Tomasza Wegnera *Glottodydaktyczna „podróż” online do Gruzji*. Autor łączy edukację w interesujący kontekst dyplomacji publicznej, realizowanej przez społeczeństwo obywatelskie, instytucje naukowe, kulturalne, a nawet kontakty międzyludzkie (Skoczek 2021, s. 21–22). Celem artykułu jest prezentacja projektu glottodydaktycznego online o charakterze popularyzatorskim i edukacyjnym, realizowanego dzięki współpracy Ambasady RP w Gruzji, Instytutu Polskiego w Tbilisi i Polonicum UW o nazwie „AŁĘ” – [Wirtualny] Festiwal Języka Polskiego w Gruzji.

Fenomenem kłamstwa jako inspiracją do tworzenia zadań na zajęcia z cudzoziemcami zajęła się Anna Rabczuk. Temat potraktowała wielostronnie: jako zjawisko społeczne, działanie interakcyjne, podstawę rozważań semantycznych nad leksemami z pola pojęciowego kłamstwa. Wszechstronne rozpoznanie zjawiska na gruncie polskim i angielskim ujawniło różnice między kulturami, co stanowi ciekawy przyczynek do badań lingwistyki kulturowej. Dodatkowo Autorka proponuje zadania, które można wykorzystać podczas zajęć językowych z cudzoziemcami.

Tematykę przekładoznawczą podjął Kamil Szafraniec w artykule *Tłumaczenie jako prymarne narzędzie glottodydaktyczne w kształceniu translatorszym*. Autor przekonująco uzasadnia, że tłumaczenie powinno być nieodzowną częścią nie tylko zajęć typowo translacyjnych, ale również językowych, gdyż stwarza możliwość kształcenia czynności mediacyjnych. Jako jedną z metod nauczania proponuje podejście plurilingwalne (zintegrowane). Referuje również podział kompetencji translatorskich zaproponowany przez grupę badawczą PACTE (2018).

Druga część tomu została poświęcona inspiracjom w zakresie gatunków, tekstów i treści nauczania. Celem artykułu Anny Dunin-Dudkowskiej jest pokazanie reportażu jako gatunku wypowiedzi stosowanego w glottodydaktyce polonistycznej w celu kształtowania kompetencji genologicznej. Autorka przyjmuje bowiem, że gatunek ten służy między innymi kształceniu lub ewaluacji umiejętności językowych oraz nabywaniu kompetencji interkulturowych. W tekście zamieszczono przykłady wypowiedzi reportażowych, pochodzące ze zbiorów reportażu Ryszarda Kapuścińskiego, a także praktyczne wskazówki do wykorzystania na zajęciach języka polskiego jako obcego.

Inspirujące propozycje metodyczne zawiera również artykuł Patrycji Kownackiej *Wykorzystanie biografii lokalnych na lekcjach jppo na przykładzie biografii Ludwika Zamenhoffa*. Dzięki nowoczesnym narzędziom i technikom prezentowanym przez Autorkę można wesprzeć odbiór biografii i uczynić z niej

wartościowy materiał dydaktyczny. Dodatkowo proponowane rozwiązania metodyczne realizują wymogi kształcenia kulturowego w glottodydaktyce polonistycznej, upowszechniając wiedzę o ludziach ważnych dla lokalnych wspólnot.

Potencjałowi tekstu publicystycznego w glottodydaktyce poświęcony jest artykuł Edyty Pałuszyńskiej *Tekst publicystyczny w rozwijaniu kompetencji komunikacyjnej na poziomie C2. Elementy systemu komunikowania publicznego*. W pierwszej części artykułu zaprezentowano teorię komunikowania publicznego (Dobek-Ostrowska 2006, s. 60–89), druga część zawiera praktyczne propozycje metodyczne: tekst i ćwiczenia wraz z rozwiązaniami. Narzędzia zastosowanie podczas analizy m.in. takie, jak: role uczestników systemu, kontrola zawartości komunikatów przekazywanych w systemie, reguły, wzory i normy rządzące ich zachowaniem – pozwalają na adekwatną interpretację tekstów publicznych, a tym samym umożliwiają ich trafny odbiór.

Charakter porządkujący jeśli chodzi o miejsce i rolę literatury w procesie nauczania języka polskiego jako obcego ma artykuł Magdaleny Rumińskiej *Klasyka polskiej powieści w działaniach językowych na lekcjach języka polskiego jako obcego*. Propozycje teoretycznych rozstrzygnięć w zakresie przydatności literatury dawnej i współczesnej w nauczaniu oraz zilustrowanie podejścia strategicznego na przykładzie konkretnego tekstu literackiego są atutami artykułu.

Beata Grochala dokonała oceny sposobu prezentacji form wypowiedzi pisemnych wymaganych na poziomie B1 certyfikatu z języka polskiego jako obcego (część *Pisanie* – egzamin dla osób dorosłych) w pomocach dydaktycznych przygotowujących do tegoż egzaminu. Badania wykazały, że autorzy podręczników wskazują na wszystkie cztery aspekty gatunków: strukturalny, pragmatyczny, poznawczy oraz stylistyczny, choć nie robią tego w sposób równomierny.

Bardzo ciekawą propozycję dydaktyczną przedstawiła Grażyna Zarzycka dotycząca włączania treści literackich do nauczania języka polskiego jako obcego studentów zagranicznych na kierunkach humanistycznych. Badaczka opisała procedurę wprowadzania zagadnień literackich na przykładzie twórczości Olgi Tokarczuk, wyodrębniając w niej fazę wstępną, polegającą na wzbudzeniu zainteresowania twórcą, fazę drugą, skupiającą się na tworzeniu portretu twórcy i/lub sprawozdania z jego udziałem oraz fazę trzecią, docelową, w której proponuje się uczącym wgląd w tekst oryginalny twórcy.

Refleksja glottodydaktyczna musi również odnosić się do samego procesu nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego, jego organizacji oraz programów nauczania, które ten proces porządkują. Jacopo Saturno i Przemysław Gębał skupili się na zjawisku interkomprehensji w nauczaniu Słowian wschodnich. Wykorzystanie podobieństw leksykalnych i gramatycznych między językiem polskim a językami wschodniosłowiańskimi ma przede wszystkim ułatwić, a tym samym przyspieszyć proces akwizycji językowej. Autorzy zauważają, że warto byłoby w glottodydaktyce polonistycznej uwzględnić z jednej strony najważniejsze

systemowe korespondencje międzyjęzykowe, z drugiej zaś tę część słownictwa, która wydaje się istotna dla celów komunikacyjnych uczących się, ale różni się znacząco między językiem polskim a innym językiem słowiańskim. Intrekomprensja zatem powinna stać się podstawowym kryterium projektowania programów nauczania i materiałów dydaktycznych dla Słowian wschodnich, którzy stanowią bardzo ważną grupę wśród uczących się języka polskiego jako obcego.

Ewa Badyda opisała związki form adresatywnych we współczesnych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego z ich koncepcją metodyczną. Autorka przeanalizowała nominalne i atrybutywne formy adresatywne w strukturach syntaktycznie niezintegrowanych ze zdaniem w 14 podręcznikach ogólnych do poziomu A0–B1. Badania pokazały, że co prawda formy adresatywne prezentowane są w różnym stopniu i zakresie, to we wszystkich analizowanych podręcznikach treści te służą kształceniu kompetencji socjolingwistycznej i socjokulturowej, którą dla tych poziomów określa się jako „zwracanie się do innych osób w sposób oficjalny/ nieoficjalny (w zależności od stopnia zażyłości)” (Janowska i in. 2011, s. 25, 54, 86). Czynnikiem, którymi natomiast wpływają na zróżnicowanie występowania form adresatywnych w podręcznikach, są: koncepcja metodyczna/cel podręcznika, wachlarz zaprezentowanych sytuacji komunikacyjnych, stopień prezentowania języka poprzez dialogi, proporcja między językiem mówionym, w tym potocznym, a pisanym, moment, w którym wprowadzony zostaje w podręczniku wołacz.

Mateusz Gaze skupia się natomiast na roli słowotwórstwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Autor stara się pogodzić dwa stanowiska glottodydaktyków: systemowe, oparte na znaczeniu formantów, a tym samym derywatów, oraz leksykalne, sytuujące słowotwórstwo jako podsystem wspomagający nauczanie słownictwa i frazeologii. Zdaniem autora stanowiska te nie muszą się wykluczać. Połączenie tych dwóch podejść wpłynie pozytywnie zarówno na świadomość językową systemu, jak i zasób słownictwa. Badacz zauważa, że oderwanie słowotwórstwa od pozostałych podsystemów języka spowoduje, że uczącemu się trudniej będzie opanować coraz to większą liczbę leksemów. Znajomość reguł słowotwórczych może ułatwić zapamiętywanie nowego słownictwa, ponieważ w słowniku mentalnym będzie ono również przyporządkowywane poszczególnym kategoriom słowotwórczym.

Ciekawych spostrzeżeń dokonała Adriana Prizel-Kania, porównując część rozumienia ze słuchu w testach certyfikacyjnych z języka polskiego, hiszpańskiego, niemieckiego i angielskiego. Wyniki analiz wskazują na potrzebę wprowadzenia do egzaminów z języka polskiego jako obcego dodatkowych ćwiczeń, które oparte będą na tekstach krótkich zróżnicowanych pod względem gatunkowym, np. fragmentach rozmów (oficjalnych, towarzyskich, rodzinnych), ogłoszeniach, reklamach, zapowiedziach, fragmentach programów telewizyjnych. Pozwoli to przede wszystkim testować polszczyznę w różnych sytuacjach komunikacyjnych,

a tym samym uwzględniać różnorodne czynniki, które wpływają na znajomość języka polskiego wśród cudzoziemców. W części aplikacyjnej badaczka zaprezentowała autorskie propozycje ćwiczeń, które powinny zostać uwzględnione w konstruowaniu tej części egzaminu certyfikatowego.

Edyta Wojtczak zwróciła natomiast uwagę na strategie komunikacyjne, które mogą wpływać na efektywność komunikacji między cudzoziemcem a rodzimym użytkownikiem języka. Analizie poddała strategie zaobserwowane w wypowiedziach ustnych Anglika uczącego się języka polskiego jako obcego, który wykorzystywał je niezwykle często i w sposób bardzo kreatywny, próbując ułatwić sobie komunikację z Polakami. Strategie kompensacyjne i interakcyjne pomogły przede wszystkim ograniczyć użycie języka angielskiego do minimum mimo pojawiających się trudności językowych.

Anna Kijoch zaprezentowała wyniki badania pilotażowego dotyczącego potrzeb językowych studentów programów prowadzonych w języku angielskim na polskich uczelniach medycznych. Autorka wybrała grupę badawczą nieprzypadkowo, ponieważ są to osoby, które w warunkach akademickich posługują się językiem angielskim (to w tym języku prowadzone są różne typy zajęć uniwersyteckich), jednak w trakcie zajęć praktycznych w szpitalu studenci ci muszą komunikować się z pacjentami po polsku. Badanie pokazało, że znajomość języka polskiego podczas zajęć klinicznych może pozytywnie wpływać na ich przebieg. Studenci zauważyli, że gdy mówią po polsku, wpływa to przede wszystkim na komfort pacjenta. Pozwala również zintensyfikować pracę na zajęciach, dzięki czemu studenci więcej się uczą i zdobywają bogatsze doświadczenia podczas studiów. Bezpośredni kontakt z pacjentem ma duże znaczenie dla respondentów, a jego brak spowodowany niemożnością porozumienia się został oceniony jako znacząca wada studiów medycznych w Polsce.

Maria Nowakowska przyjrzała się formom nijakim czasownika 1. i 2. osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego. Autorka zauważyła, że w wydawnictwach dla cudzoziemców formy te są pomijane, podobnie jak i w polskich gramatykach, a stanowisko językoznawców wobec nich nie jest jednoznaczne (Mańczak 2005, s. 56). Badaczka zachęca, by nie zapominać o tych formach i wprowadzać je na lektoratach języka polskiego. Formy takie mogą być używane przy chociażby antropomorfizacji słońca i tworzenia tekstów z nim związanych (krótkich bajek, baśni). Autorka zaznacza również, że trzeba wspomnieć o możliwości używania wspomnianych konstrukcji czasownikowych przez osoby niebinarne, których wydaje się przybywać, podkreślając, iż język polski jest przygotowany na ich sytuację i potrzeby.

Trzy kolejne teksty poświęcone są wielojęzyczności rozumianej bardzo szeroko. Ewa Lipińska kolejny już raz przyjrzała się polszczyźnie poza granicami kraju, czyli polszczyźnie odziedziczonej. Badaczka zauważa, że jakość języka polskiego poza granicami kraju spada, na co wpływa wiele czynników: używa-

nie w domu melanzu językowego, brak kontaktu z językiem edukacji szkolnej czy niewiedza rodziców na temat dwujęzyczności skutkująca niewłaściwymi postawami. Autorka postuluje, że aby nie dopuścić do sytuacji, kiedy polszczyzna odziedziczonym stałaby się językiem zagrożonym, konieczne jest uświadomienie rodzicom korzyści, jakie niesienie ze sobą bilingwizm. By jednak była to dwujęzyczność dająca rzeczywiste szanse wykorzystania jej przez dziecko w przyszłości, musi być oparta na edukacyjnym języku odziedziczonym.

Barbara Łukaszewicz zajęła się mniejszościami etnicznymi w Polsce w kontekście dydaktyki języka polskiego i kultury polskiej jako obcej. Autorka, opierając się na badaniach przeprowadzonych na reprezentatywnej grupie 91 uczestników kursów grupowych na poziomach B2, C1 i C2, postuluje, by wprowadzić na lektoratach i zajęciach kulturowych treści związane z mniejszościami etnicznymi i narodowymi zamieszkującymi tereny Polski. Wyniki ankiety pokazały, że respondenci chcą dowiedzieć się więcej o tych mniejszościach, są świadomi ich istnienia, jednak wiedza na ich temat wydaje się być niewielka.

Beata Terka i Robert Młyński zaprezentowali wnioski płynące z realizacji projektu *Polska brzmi znajomo*, który bazował na połączeniu wiedzy z zakresu glottodydaktyki polonistycznej oraz logopedii i został przeprowadzony w Northern Illinois University w Stanach Zjednoczonych. Badacze pokazali, że amerykańscy logopedzi (studenci i wykładowcy) są niezwykle otwarci na włączenie do swojej pracy elementów języka polskiego, który może być przydatny przy spotkaniach z dzieckiem polonijnym. Autorzy zauważają również, że ów program może posłużyć jako matryca do analogicznych działań w Polsce – w ramach procesu kształcenia polskich logopedów, którzy coraz częściej będą prowadzić terapię z dziećmi dwujęzycznymi.

Ważną i stałą już częścią naszego czasopisma są artykuły recenzyjne. W bieżącym numerze znalazły się dwa – jeden opiniujący pomoc dydaktyczną do nauczania języka polskiego jako obcego, drugi oceniający monografię poświęconą stereotypom narodowym. Iwona Dembowska-Wosik przyjrzała się serii podręczników *Gramatyka dla praktyka* autorstwa Kamili Dembińskiej, Karoliny Fastyn-Pleger, Agnieszki Małycki i Marty Ułańskiej, zauważając jej niezaprzeczalne walory: różnorodność podejść, szeroką gamę technik i ćwiczeń, skorelowanie zagadnień gramatycznych z komunikacją, wyczerpujący i atrakcyjny (zarówno dla uczących się, jak i lektorów) komentarz teoretyczny otwierający każdy rozdział. Recenzowana publikacja oceniona zostaje jako wyczerpujące źródło na temat gramatyki funkcjonalnej polszczyzny na poziomie A1, A2 i B1.

Tom zamyka artykuł recenzyjny Edyty Pałuszyńskiej dotyczący książki naukowej autorstwa Marii Waclawek i Marii Wtorkowskiej pt. *O Polakach i Słoweńcach – w kręgu językowo-kulturowych stereotypów*, wydanej w Słowenii w 2022 roku. Monografia zostaje oceniona bardzo wysoko ze względu na rygorystyczny i konsekwentny metodologiczny, szeroko zakrojone badania, które pozwoliły na stworzenie

bogatej bazy materiałowej, oraz na rzetelność opisu. Recenzowana publikacja ponadto wypełnia lukę w badaniach nad stereotypami narodowymi, budując istotny kontekst do nauczania języka polskiego czy słoweńskiego jako obcego.

Mamy nadzieję, że zawarte w 29. numerze „Kształcenia Polonistycznego Cudzoziemców” artykuły będą stanowić cenne inspiracje do badań nad nauczaniem języka polskiego jako nierodzimego. Mamy oczywiście świadomość, że prezentowane artykuły nie wyczerpują listy zagadnień i problemów, z którymi musi (i chce) mierzyć się glottodydaktyka polonistyczna w XXI wieku.

Chcielibyśmy bardzo podziękować Władzom Dziekańskim Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego oraz Kierownik Zakładu Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej działającego w ramach Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii za sfinansowanie wydania niniejszego tomu.

BIBLIOGRAFIA

- Dobek-Ostrowska B., 2006, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Warszawa.
- Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P. (red.), 2011, *Programy języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, Kraków.
- Langdon H. W., Gawel K., Węsierska K., 2018, *Diagnozowanie zaburzeń w komunikacji językowej u osób bilingwalnych – praca w zespole logopedy i tłumacza*, w: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa*, Gdańsk, s. 209 – 235.
- Lynch T., Maclean J., 2001, *A case of exercising”: Effects of immediate task repetition on learners’ performance*, w: M. Bygate, P. Skehan, M. Swain (red.), *Researching pedagogic tasks. Second language learning, teaching and testing*, Edinburgh, s. 141–162.
- Mańczak W., 2005, *W sprawie rodzaju nijakiego w czasie przeszłym*, „Język Polski” LXXXIV, s. 56.
- PACTE Group, Amparo Hurtado Albir, Anabel Galán-Mañas, Anna Kuznik, Christian Olalla-Soler, Patricia Rodríguez-Inés & Lupe Romero, 2018, *Competence levels in translation: working towards a European framework*, „The Interpreter and Translator Trainer”, 12:2, s. 111–131, DOI: 10.1080/1750399X.2018.1466093
- Skoczek J., 2021, *Nauczanie języka polskiego jako zadanie i narzędzie dyplomacji publicznej*, w: A. Jasińska, P. Kajak, T. Wegner (red.), *Język polski w Chinach. Z doświadczeń nauczania polszczyzny w Azji Wschodniej*, Warszawa, s. 21–36. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323550143>
- Wierzbicka A., 1999, *Akty i gatunki mowy w różnych językach i kulturach*, przeł. T. Kornacki, w: A. Wierzbicka, *Język, umysł, kultura*, Warszawa, s. 228–269.